

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Ірина Хомишин

Національний університет “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
khomyshyni@gmail.com
<http://doi.org/10.23939/law2020.26.180>

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ЧОРНОПИСЬКОЇ ВІКТОРІЇ ЗІНОВІЇВНИ “СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ : СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ”¹

<http://doi.org/10.23939/law2021.29.152>

© Хомишин Ірина, 2021

Незважаючи на здійснюваний упродовж останніх років процес оновлення нормативно-правових гарантій діяльності релігійних організацій у нашій державі, все ще невирішеними залишаються питання адміністративно-правового забезпечення їх функціонування. Дискусії ведуться про місце релігійних організацій в системі некомерційних юридичних осіб, про їх зв'язок із державою та взаємодію з органами публічного управління. Серед юристів немає єдності у тому, які ознаки, властиві релігійним організаціям та відрізняють їх від інших об'єднань, передусім, від громадських.

У правничій літературі основна увага вчених акцентувалася, як правило, на майнових аспектах правового статусу релігійних об'єднань, а теж аналізі вітчизняного законодавства, що регулювало державно-конфесійні відносини. Втім, сьогодні актуальність проблематики адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні помітно зростає, що обумовлюється низкою чинників, а саме: по-перше, це пов'язано з підвищенням ролі релігійних організацій у суспільному житті України, про що свідчить динаміка зростання кількості релігійних організацій, а також високий і стабільний рівень довіри до них з боку громадян.

По-друге, в Україні зростає чисельність конфліктів між різними конфесіями, які мають не стільки релігійний, скільки політичний та майновий характер. За цих умов прагнення держави нормативно визначити статус релігійних об'єднань та забезпечити контроль за його дотриманням треба розглядати як передумову успішного розвитку суспільства та держави.

По-третє, приєднання України до Ради Європи викликало необхідність вивчення та застосування практики Європейського суду з прав людини, пов'язаної із порушенням релігійної свободи, яка гарантована ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відтак це засвідчує, що обрана В. З. Чернописької тема монографічного дослідження є актуальною та заслуговує на особливу увагу представників сучасної адміністративно-правової науки. Додаткової актуальності монографії надає наявна відсутність сучасних актуальних наукових робіт, присвячених проблемі системі адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні. Саме монографія В. З. Чернописької спрямована на поглиблення наукового дослідження проблем адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні, пошук орієнтирів потрібних реформ та удосконалення чинного законодавства у цій сфері. Авторка певною мірою усуває згаданий недолік й представляє собою досить вдалу спробу створити належне наукове підґрунтя для підвищення ефективності проблем адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій.

¹ Чернописька В. З. Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні : сучасний стан та шляхи удосконалення: монографія. Львів : СПОЛЮМ, 2020. 424 с.

Автором ставляться і послідовно вирішуються складні завдання щодо дослідження доктринальних поглядів та сучасних підходів щодо адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні. Історіографічна компонента охоплює праці вітчизняних та іноземних науковців кількох блоків. Зокрема, це загальні праці історичного, релігійного, пропагандистського контексту, що присвячені діяльності релігійних організацій, формуванню новітніх релігійних організацій, другі – юридичні дослідження правового статусу релігійних організацій та взаємозв'язку релігійних утворень та держави в сучасній Україні, треті – праці, що стосуються змісту правових та адміністративно-правових гарантій як правового явища та винятково адміністративно-правові дослідження процесу гарантування державою діяльності релігійних організацій. Цілісне відображення наукознавчої основи дослідження адміністративно-правового гарантування діяльності релігійних організацій містить відображення історико-правової та адміністративно-правової складової. У історико-правовій ретроспективі релігійні організації пройшли шлях трансформації від суб'єктів, що були частиною державної влади, потім не визнавалися державою, аж до активних учасників соціальних, публічно-правових процесів, що відокремлені від держави, однак взаємодіють з нею на паритетних засадах [с. 12–66].

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у монографії визначається виваженою та скрупульозно продуманою структурою монографічного дослідження, використанням широкого методологічного інструментарію, зокрема загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких історико-правовий, аналізу та синтезу, системно-структурний, класифікації, емпіричний та соціологічний, юридико-статистичний, формально-юридичний, порівняльно-правовий. Задля досягнення вищого ступеня обґрунтованості отриманих результатів автором системно досліджено наукову літературу щодо системи адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій, на цій основі сформовано історіографію дослідження [с. 66–82].

У монографії всебічно розкрито зміст нормативно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні. Встановлено, що нормативно-правові гарантії діяльності релігійних організацій в Україні – сукупність правових норм, визначених у законодавстві України, правових актів, інших нормативних інструментів, які фіксують правовий статус релігійної організації та механізми протидії порушенню їх прав. Такі гарантії є джерелом фіксації прав релігійних організацій на сповідування, проповідування певної релігії, відправлення релігійних культів, обрядів і церемоній, поширення своїх релігійних переконань, інформування про свою діяльність громадськості, участь у громадському житті, використання засобів масової інформації, створення освітніх установ відповідно до своїх внутрішніх настанов, користування захистом держави щодо законних прав та інтересів релігійних організацій; звернення до уповноважених державних органів щодо проведення реєстраційних та інших адміністративних процедур, отримання адміністративних послуг на рівні з іншими юридичними особами, представлення та захисту інтересів релігійних організацій в органах публічного управління, органах місцевого самоврядування згідно із національним законодавством, судовий захист своїх прав, притягнення до відповідальності осіб, винних у діях, що порушують права релігійних організацій, покарання за вчинення яких передбачено КУпАП та законодавчого врегулювання порядку діяльності органів публічного управління й інших суб'єктів щодо їх реального втілення в суспільну дійсність (Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, правоохоронних, судових органів, органів місцевого самоврядування, Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, тощо) [с. 107–177].

Відзначимо, що В. З. Чорнопиською визначено адміністративно-правові гарантії діяльності релігійних організацій, як систему спеціальних адміністративно-правових умов, способів засобів використання, дотримання, виконання, застосування правових норм релігійними організаціями та нейтралізації загроз щодо їхньої діяльності. Гарантії-способи реалізації правового статусу релігійних організацій є сукупністю визначених адміністративно-правовими актами процедур, що можуть реалізуватися органами публічного управління чи самими релігійними організаціями для забезпечення реалізації їхніх прав. Серед таких процедури оскарження у суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів самоврядування, посадових і службових осіб в порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України; відшкодування заподіяної

ними шкоди; процедури реалізації прав на отримання адміністративно-правових послуг (реєстрації релігійних організацій, припинення їх діяльності, реєстрації права власності на майно та земельні ділянки); процедури реалізації права на звернення до органів публічного управління зі скаргою, заявою, попередження та припинення незаконної діяльності з боку інших осіб, притягнення винних до відповідальності. Гарантії-засоби реалізації правового статусу релігійних організацій охоплюють широку систему інструментів (нормативно-правові акти, норми права, правозастосовна діяльність та індивідуальні юридичні акти), які набувають значення засобів їх реалізації та захисту (охорони) [с. 177–236].

Також авторка торкнулася низки питань, щодо яких триває дискусія у вітчизняній адміністративно-правовій науці. Зокрема, з'ясувала специфіку релігійного об'єднання як інституту громадянського суспільства, яка зумовлена особливими принципами, цілями та функціями їх створення та діяльності, характером відносин з громадянами (віруючими) і державою; вперше розкрила зміст принципу автономії релігійної організації як необхідної складової свободи віросповідання через виокремлення таких його елементів: а) можливість вільного створення релігійних організацій; захист від необґрунтованої заборони діяльності з боку державних органів; б) можливість вільно, на основі власних критеріїв вибирати духовних лідерів; в) можливість вільного, без отримання додаткових дозволів від державних органів проведення релігійних обрядів і церемоній; г) свобода у вирішенні внутрішньо-організаційних питань; г) вільне вирішення питання членства в релігійних організаціях [с. 287–334].

Комплексність монографічного дослідження В. З. Чернописької проявляється у намаганні авторки працювати на різних рівнях наукового пізнання: від теоретичного дослідження до розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності релігійних організацій та удосконалення чинного законодавства. Монографія відзначається використанням узагальнення практики застосування адміністративного законодавства, статистичних даних щодо реалізації адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій, результатів опитування серед громадян та представників релігійних організацій. Змісту роботи притаманна методична і концептуальна цілісність, гармонійність наукового викладу, вдале формулювання висновків.

Наукова новизна притаманна усім розділам монографії В. З. Чернописької. Вона проявляється в тому, що у роботі вперше запропоновано авторський підхід до визначення поняття адміністративно-правового статусу релігійної організації як комплексної поліструктурної категорії, що відображає систему законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, обов'язків релігійних організацій у відносинах з органами публічного управління, адміністративної правосуб'єктності релігійних організацій, адміністративно-правових гарантій реалізації та охорони правових можливостей цих організацій та їх відповідальності, які дозволяють сповідувати та поширювати релігійні переконання та вчення, протидіяти іншим учасникам публічно-правових відносин у випадку порушення прав релігійних організацій, а державі, в собі органів публічного управління, з іншого боку, здійснювати контроль над законністю цього процесу.

Науковим результатом проведеного дослідження стало розроблення концептуальних положень, які вирізняються науковою новизною, мають суттєве теоретичне і практичне значення для розвитку адміністративного права, сприятимуть подоланню проблем реалізації адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні. Проведене В. З. Чернопиською наукове дослідження уможливило пошук оптимальної системи адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні, а також сприяє використанню позитивного досвіду іноземних держав.

Отже, ознайомлення з монографією дозволяє говорити про її безперечну значущість та актуальність, належну наукову новизну й обґрунтованість. Незважаючи на окремі дискусійні моменти, які характерні кожній науковій розвідці, монографія “Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення” є корисним науково-практичним виданням. Авторка узагальнила значний юридичний досвід, зробивши тим самим суттєвий крок у напрямку вирішення правових наукових і практичних проблем.